

Nr 241.

Av herr **Löfgren**, om åtgärder till bevarande av arbetsfreden.

Ett sunt näringsliv förutsätter en rörelsefrihet, som möjliggör för att icke säga verkar till anpassning efter växlande förhållanden och till utveckling efter de ekonomiskt sett mest lämpliga linjerna. Att inskränkningar och regleringar i verksamheten dock måste från statens sida göras till skydd för andras berättigade intressen, som eljest icke skulle kunna göra sig rätt gällande, äro säkerligen alla ense om. Sålunda har lagstiftning till skydd mot olycksfall i arbete, till ålderdomsförsörjning samt åtgärder till stöd åt arbetslösa m. m. kunnat genomföras med principiell anslutning från så gott som alla politiska partier i landet om ock med olika inställning till sätt och omfång för önskemålens realiserande. På förhand låta sig icke angivas gränserna för statens ingripande i socialt syfte. Arten och omfånget av dessa ingripanden växla med tiderna och med det ekonomiska livets utveckling.

Vid sidan av denna statens sociala lagstiftning och i socialt avseende vidtagna åtgärder har å arbetsmarknadens område utvecklats en föreningsverksamhet, som närmast haft till ändamål att tillvarataga arbetarnas intressen vid fastställande av löneavtalen. Denna föreningsverksamhet har också i stort sett varit en av de mäktigaste hävstångarna för höjande av arbetarnas självuppfostran och levnadsstandard. Det arbete, som härutinnan utförts, har varit av synnerligen stort samhälleligt värde, särskilt som detta arbete utförts genom och med dem, som själva deltagit i detta föreningslivs bildande och utbildande.

Föreningarnas hela konstruktion och syftemål har naturligtvis gjort, att föreningarna utåt varit särskilt synliga vid intressekonflikter på arbetsmarknaden mellan företagare och företagaresammanslutningar. Staten har i konflikter av detta slag hittills begränsat sitt ingripande till en medlande verksamhet. Med den maktställning, som nämnda föreningar och däremot svarande föreningar å företagaresidan genom koncentration och andra åtgärder erhållit, tränger sig emellertid i dessa tider allt mera fram frågan, huruvida staten kan stanna i den hittillsvarande, i huvudsak neutrala inställningen till föreningarnas alla åtgöranden. Därvidlag tänker jag ej på de utslag av intrång på individens frihet eller på tredje mans rätt, som varit och äro föremål för särskild utredning. I stället tänker jag på den maktställning, föreningarna intaga på den samlade arbetsmarknaden, en maktställning, vilken kan missbrukas på ett sådant sätt, att så gott som hela

näringslivets lugna utveckling under längre eller kortare tid äventyras, ja, kan i vidrigaste fall leda till en katastrof med vitt omfattande verkningar.

Med den syn på angelägenheten av näringslivets frihet, vartill ovan givits uttryck, böra självfallet enligt min mening statens ingripanden begränsas till åtgärder i syfte att förekomma förhastade arbetsinställelser eller arbetsinställelser, som icke kunna sägas vara uppburna av den allmänna meningen inom vederbörande organisationer. Slutligen, dock först i yttersta nödfall, bör staten tillgripa direkt aktion för hindrande av omfattande, ur samhällelig synpunkt fördärvbringande arbetsinställelser. Till de närmare motiven för den ena eller andra åtgärden skall jag strax återkomma.

Innan de medel angivas, som därvidlag kunna synas lämpliga, torde man böra något åskådliggöra det fackliga föreningsväsendets utveckling.

Såsom redan antytts, griper det fackliga föreningsväsendet in på nästan alla näringslivets områden. I början begränsades föreningsväsendet till den alltjämt dominerande gruppen industriarbetare. Till dessa starkt organiserade grupper räknas de, som äro sysselsatta inom malmbrytning och metallindustri, jord- och stenindustri, trävaruindustrien — utom skogshantering, varom nedan talas — pappers- och grafisk industri, livsmedelsindustri, textil- och beklädnadsindustri, läder-, hår- och gummivaruindustri samt kemisk-teknisk industri. Till dessa grupper har emellertid under landsorganisationens översta ledning så småningom och i stegrad takt (se LO:s i Sverige berättelse 1932 sid. 11—13) anslutit sig en mängd yrkesgrenar, som stå mer eller mindre främmande för den egentliga fabriktionsindustrien. Vid 1932 års slut voro till LO anslutna ungefär 638,000 medlemmar i fackförbunden. Bland dessa ingå, utom den egentliga fabriktionsindustrien, bland andra följande grupper, som nämnas närmast för att åskådliggöra omfattningen av LO:s maktfär: beklädnadsarbetare, frisörer, försäkringsfunktionärer, handelsarbetare, järnvägsmän, kommunalarbetare, byggnadsarbetare av skilda slag, lantarbetare, postmän, sjöfolk, telegraf- och telefonmän, hotell- och restaurantpersonal.

Genom kommunalarbetareförbundets till LO hörande starka organisation har i stort sett det kommunala arbetet i Sveriges städer inrangerats inom LO:s föreningsväsen. Och, såsom jämväl framgår av det ovan sagda, ha inom statens egna områden fackliga till LO anslutna sammanslutningar uppstått, nämligen Järnvägsmannaförbundet, som omfattar anställda ej blott vid de enskilda järnvägarna utan även i mycket stor utsträckning vid statens järnvägar, ävensom Svenska postmannaförbundet samt Telegraf- och telefonmannaförbundet. Fackliga sammanslutningar av statsanställda utanför LO finnas säkerligen flera. Sålunda kunna nämnas dels en förening inom tullverket och dels en annan inom försvarsverken, nämligen Försvarsverkens civila personals förbund.

Till denna redogörelse för de fackliga organisationerna skulle kunna läggas åtskilliga andra både fackliga och blandat fackliga. Till de förra

torde höra vissa på det privata området organiserade grupper, såsom hembiträden och portvakter. Till de blandat fackliga åter torde exempelvis kunna hänföras vissa delvis ganska omfattande organisationer bland de kontorsanställda.

Vid sidan av detta centraliserade föreningsväsende kommer så den syndikalistiska organisationen, Sveriges arbetares centralorganisation. Enligt år 1927 tryckta utredningar till belysande av arbetsfredsfrågan uppgick för det dåvarande nämnda organisations medlemsnumerär till omkring 37,000. Genom denna organisation är skogsarbetet i stora delar av vårt land täckt av föreningsväsendet. För övrigt höra dit särskilt arbetare inom byggnadsindustrien eller kanske rättare sagt anläggningsbranschen.

Granskar man närmare nu lämnade förteckningar å fackliga eller blandat fackliga sammanslutningar — vilka förteckningar för övrigt äro långt ifrån fullständiga — torde man finna en bekräftelse på det kända förhållandet, att arbetsmarknaden så gott som i dess helhet blivit inrutad i föreningsväsende. Flertalet näringsgrenar äro här representerade. Och upphörligt utvidgas detta föreningsväldet och ökas anslutningen till redan varande föreningar. I detta hänseende hänvisas ånyo till LO:s berättelse för år 1932.

Visserligen kan intet fackförbund sägas representera hela den arbetare- eller personalgrupp, som nominellt skulle falla inom fackförbundets sfär. Särskilt är detta påfallande beträffande lantarbetare. Men det torde vara allom bekant att på grund av förhållandenas makt och den solidaritet, som programmatiskt och automatiskt åtminstone hittills i stort sett gjort sig gällande särskilt inom kroppsarbetarklassen, en förenings åtgöranden på arbetsmarknaden vinna anslutning långt utom vederbörande förenings råmärken, särskilt inom de grupper, vilka, ehuru stående utanför föreningslivet, dock hava sina arbetsintressen gemensamma med föreningens medlemmar. Ett slående exempel härför är bl. a. lantarbetet, där kollektivavtal visserligen slutas med förbund, omfattande allenast ett mindre antal arbetare inom facket, men likväl bliva normerande långt utöver lantarbetareorganisationernas egna gränser.

Härmed har man kommit in på själva det problem, inför vilket samhället ställes eller kan ställas vid det koncentrerade fackliga föreningsväsendets utövande av sin maktställning å arbetsmarknaden.

Föreningsväsendets reala syftemål utåt, d. v. s. gentemot företagsammanslutningarna, numera egentligen koncentrerande sig i Svenska arbetsgivareföreningen, kan i stort sett sägas vara åstadkommandet av kollektivavtal mellan arbetare och arbetsgivare inom de skilda grupperna. Liksom föreningsväsendet inåt haft och har, såsom förut angivits, sin stora samhällsleliga betydelse, hava — man kan utan överdrift säga i överensstämmelse med det moderna näringslivets egna krav — kollektivavtalen blivit en av de faktorer, som verka till reda och ordning på arbetsmarknaden.

Kollektivavtalen hava också inom vårt land vunnit en rent dominerande betydelse för arbetsmarknaden. Stannar man allenast vid den egentliga fabriktionsindustrien, finner man sålunda av Sveriges officiella statistik, Arbetsinställelser och kollektivavtal m. m. år 1932, att av antalet där sysselsatta arbetare, uppgående till bortåt 460,000 personer, arbetsvillkoren för ända till c:a 340,000 eller bortåt 75 % voro reglerade av kollektivavtal. Det är då tillika att märka, att hela den industri, varom nu är tal, eller den egentliga fabriktionsindustrien — vilkens skilda grenar förut omnämnts — är ansluten till LO. Envar, som har någon kännedom om arbetsmarknaden, skall vid granskning av övriga fackförbund, vilka äro anslutna till LO, finna, att även där LO vunnit sitt yttre reala mål. Kollektivavtalen äro allmänt förekommande.

Med den maktställning det fackliga föreningsväsendet, ej minst tack vare anslutningen till LO, intager å arbetsmarknaden, kunna måhända icke arbetsgivaresammanslutningarna helt mäta sig. Enligt nyssnämnda officiella statistik uppgick antalet kollektivavtal vid 1932 års slut till 5,086 med ett sammanlagt arbetareantal av c:a 636,000. Av dessa avtal voro 1,767 slutna med organiserade arbetsgivare med ett arbetareantal av c:a 480,000. Men koncentrationen giver dock åt arbetsgivaresammanslutningarna en slagkraft å arbetsmarknaden, som likaväl som LO:s maktställning icke bör av staten lämnas oanfäktad.

Den nu lämnade utredningen om det fackliga föreningsväsendets utsträckning samt koncentrationen inom arbetarnas och företagarnas leder ävensom kollektivavtalens omfattning torde i varje fall ådagalägga, att det i stort sett icke möter något hinder från ena eller andra hållet att ur rent organisationstekniska synpunkter genomföra en arbetsinställelse, som praktiskt taget skulle komma att förlama produktionsapparaten, särskilt den industriella, och därutöver ingripa hämmande på den ekonomiska verksamheten i det stora hela. Därvidlag bör också tagas i betraktande, att en verklig kraftmätning å arbetsmarknaden icke kan sägas vara begränsad till dem, som äro direkt engagerade i striden. Genom sympati-strejk och sympatilockout utvidgas lätteligen denna krets.

Så gott som årligen har man också vid årsskiftet — när de stora kollektivavtalen pläga utgå — en känsla just av denna fara. Att i Sverige denna möjlighet icke ännu helt realiserats, beror naturligtvis därpå, att det sunda förnuftet alltjämt får spela sin stora roll, men man kan ju å andra sidan icke frånse, att ständigt starka krafter verka i annan riktning. Kännedomen härom och tillvaron av de tekniska möjligheterna till en dylik konflikt lägga ett så stort ansvar på ett låt-gå-system i förevarande avseende, att man bör taga under övertvägande, huruvida icke staten bör se sig om efter kraftigare medel än dem, som nu bjudas, för att söka förekomma konflikter av ifrågavarande slag. Till stöd för denna mening synes mig tala icke så litet det förhållandet, att man även i dessa depressionstider

anser sig böra räkna med möjligheten av en stor konflikt långt utöver gränserna för redan pågående, i och för sig synnerligen svårartade arbetsnedläggelse.

För att staten över huvud taget även beträffande mindre omfattande konflikter skall hava ett visst fog till ingripande å arbetsmarknaden talar redan det förhållandet, att staten genom subventioner, lån m. m. anser sig böra göra icke så ringa utgifter för att hålla näringslivet i gång till samhällets fromma. (Man kunde i detta sammanhang även tänka på de utgifter staten skulle få vidkännas vid infriande av den från Kungl. Maj:ts sida ånyo ifrågasatta arbetslöshetsförsäkringen.) När så sker, bör staten också hava ett direkt samhälleligt intresse att tillse, att icke genom arbetsinställelser näringsdrift nedlägges, eller förblir nedlagd, utan att kravet på en dylik arbetsinställelse såsom yttersta medel för vinnande av ett visst i och för sig legitimt mål åtminstone uppbäres av en allmänna mening inom vederbörande organisation. Med en arbetsinställelse även av ringare omfattning följa minskade inkomstmöjligheter för folkhushållet genom nedläggning av produktionen såväl inom den av arbetsinställelsen träffade näringsgrenen som ock inom näringsgrenar, som indirekt beröras av fredens störande å arbetsmarknaden. Härigenom uppkommer för det allmänna ökad försörjningsplikt icke blott bland dem, som närmast beröras av driftsnedläggelsen, utan även bland andra, som indirekt beröras därav. I detta sammanhang böra även antydas de framtida rubbningar i produktionen, som kunna bliva en följd av arbetsinställelsen. Därutinnan torde allenast behöva påpekas ett icke hos oss okänt förhållande, nämligen att viss exportindustri under och på grund av arbetsinställelser kan bliva utslagen å en tidigare marknad.

När man söker medel till förekommande av arbetsinställelser eller till återupptagande av inställt arbete, får icke heller förbises, att även en arbetsinställelse av mindre omfång redan från början kan vara så elakartad, att den i sig bär frö till en storkonflikt. Likaledes bör tagas i beaktande, att med den utvecklade organisationen å alla näringslivets områden även mindre konflikter kunna direkt träffa mycket sårbara punkter i samhällsmaskineriet. Härmed syftas på arbetsinställelser inom områden av mer vital betydelse för samhällets medlemmar i gemen, s. k. samhällsfarliga arbetsinställelser. Där måste visserligen samhället i varje särskilt fall skaffa medel till upprätthållande av driften, men trots detta bör man hellre söka såvitt görligt skaffa medel till förekommande av arbetsnedläggelsen.

Slutligen anser jag mig icke böra underlåta att nämna något om den rörelse i världen, som nu hotar det fria näringslivet och det fria föreningsväsendet. Även denna rörelse synes mig tala för att man i Sverige utan dröjsmål tager upp frågan om kraftigare medel till befordrande av arbetsfreden. Den våg av reaktion mot det demokratiska och parlamentariska

styrelsesättet, som med början i Ryssland sedan gått fram över stora och små kontinentala stater, har naturligtvis många anledningar. Men man kan dock icke sluta till ögonen för det faktum, att i alla länder, där demokratin fått lämna högsätet till förmån för mer eller mindre, mest mer autokratiska styrelseformer, rörelsen direkt riktats mot i varje fall det fria föreningsväsendet. Att så skett torde väl kunna sägas i viss, icke ringa mån hava berott på missförhållanden å arbetsmarknaden. Detta kanske kan i någon grad få anses bekräftat av det förhållandet, att de stora industriella stater, däri reaktionen givit förenämnda resultat, haft att kämpa mot en genom marxismens ytterlighetspartier desorganiserande verksamhet å arbetsmarknadens område. Därvid tänker jag icke på de mer eller mindre ofta kriminalistiskt betonade fördömliga utslagen av missriktad solidaritet, vilka träffa såväl arbetare som tredje man. Jag frånser här dessa utslag icke därför, att icke även de spela en roll vid den av mig omnämnda reaktionen, utan av anledningen att de falla utom ramen för denna motion och för övrigt delvis redan äro föremål för särskild utredning.

När fråga uppstår, att staten ej skall begränsa sin uppgift till medling i förestående eller uppkomna konflikter och i övrigt till neutral hållning i kraftmätningen å arbetsmarknaden, bör statens ingripande dock alltjämt som regel så begränsas, att parterna själva i största möjliga utsträckning — med det biträde staten kan lämna som medlare — få utjämna sina mellanhavanden. Föreningsväsendet som sådant har, på sätt redan framhållits, fyllt och fyller allt fortfarande en stor uppgift till fromma för föreningarnas medlemmar. Statens ingripande bör alltså icke rikta sig mot dessa organisationer men väl mot organisationernas överhandtagande maktställning på näringslivets områden och bl. a. mot den desorganisation, som bottnar i möjligheten, att inom en organisation strejk eller lockout kan beslutas och iverksättas eller att en organisatoriskt förd konflikt kan fullföljas, trots att konfliktbeslutet icke uppbäres av en allmännare mening inom organisationen.

Då med denna motion avses att genom utredning vinna klarhet rörande de vägar, som böra följas för att vinna rättelse i sist anmärkta förhållanden — frågan om medel till mötande av organisationernas ökade maktställning blir föremål för särskild motion — kunde jag stanna vid förslag om sådan utredning. Men jag skall tillåta mig att med några, långt ifrån uttömmande ord yttra något om utredningens innehåll, sådant jag på detta förberedande stadium ser detsamma.

Vid tal om konflikter i detta sammanhang avses givetvis intressekonflikter, däri organisation är part. Huruvida de av staten nu för medling i arbetskonflikter givna regler böra ytterligare utvidgas eller eljest förändras, måste givetvis tagas under övervägande. I detta avseende bör bl. a. undersökas, huruvida förlikningsmannaförslag skall kunna avslås vid förhandlingsbordet eller om icke som regel dylikt förslag, för såvitt det av

förhandlingsdelegerade avslås, skall gå till omröstning bland vederbörande organisationers medlemmar. En sådan regel bör måhända hava sin begränsning i fall, då parts delegerade ha fullständig fullmakt att, utan föregående omröstning inom organisationen, såväl godkänna som avslå framlagt förlikningsförslag.

Regler vid omröstning inom organisation i ändamål att förekomma beslut om strejk eller lockout utan anslutning av en allmänna mening inom organisationen böra självfallet ytterst syfta till att förhindra, att en faktisk minoritet i fackförbund eller centralorganisation finge rösta ned ett förlikningsförslag eller besluta om strejk eller lockout. Majoriteten vid omröstningssammanträdet får alltså icke utan vidare fälla utslaget.

I den i Danmark numera genomförda lagen om Mægling i Arbetsstridigheter anknuter sig denna anordning till omröstning om ett i förlikningsväg framlagt förslag till avtal mellan parterna. Detta torde i Danmark ha sin förklaring däri, att strejk eller lockout icke lagligen kan äga rum utan föregående varsel. I Sverige är som bekant intet hinder att utan tidsfrist tillgripa arbetsinställelsens vapen. I regel torde väl så knappast äga rum, ity att avtalen pläga inrymma en bestämmelse om uppsägningstid. Om uppsägning icke äger rum, pläga ju avtalen automatiskt förlängas ett eller flera år. Då emellertid i Sverige strejk och lockout dock kan företagas utan varsel och i varje fall avtalen i Sverige ej innehålla förbud för avtalande part att under kollektivavtalstiden inträda i konflikt genom sympatistrejck eller sympatilockout, torde regler för omröstning till strejk eller lockout böra göras gällande, oberoende av om förlikningsförslag föreligger eller icke.

Vad angår reglerna för omröstningen böra, såsom antytts, dessa naturligtvis hava till syfte att förhindra, att en minoritet i fackförbund eller annan organisation skall kunna tvinga det stora flertalet medlemmar ut i en arbetsinställelse. Endast en kvalificerad majoritet av de vid sammanträde närvarande bör alltså kunna besluta om strejk och lockout. Hur denna majoritet bör beräknas, torde få bliva föremål för en blivande utredning. En viss ledning i detta avseende har man i förut nämnda danska lag. Där givas utförliga bestämmelser om beräkningen av det procentuella rösttal inom organisationen, vilket kan fatta för organisationen bindande beslut i nämnda avseende. Likaledes lämnas i samma lag bestämmelser om sättet för omröstning. Sålunda skall omröstningen enligt dessa bestämmelser vara hemlig och skriftlig.

Vidare har det danska systemet infört en ordning, som utesluter möjligheten, att, där förlikningsförslag inbegriper en kombination av kollektivavtal, omfattande ett flertal fackförbund, förslaget kan utan vidare vräckas genom motstånd från kanske ett eller annat mindre förbund. Även i detta fall fordras för förkastande av förlikningsförslaget en viss kvalificerad majoritet.

Den lagstiftning, som i Sverige förefinnes rörande förhållandena på arbetsmarknaden, såsom lagen om kollektivavtal, lagen om arbetsdomstol och lagen om medling i arbetstvister, bygger icke på någon särskild författning, som handlar om de fackliga förbundens och övriga organisationers konstitution och inregistrering. Skulle man gå in för att lämna bestämmelser om ordningen vid omröstning om förlikningsmans förslag eller eljest om strejk eller lockout, nödgas man måhända att gripa sig an med frågan om föreningarnas rättskapacitet, utöver vad nu faktiskt är förhållandet. En blivande utredning måste alltså omfatta frågan om behovet av en sådan lagstiftning och eventuellt också innebära förslag till en sådan.

Utan att vidare ingå på frågan om innehållet i en utredning av ovan angiven natur och under åberopande av vad som nu anförts, hemställer jag,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast möjligt låte verkställa utredning om lämpliga åtgärder till befordrande av arbetsfreden å arbetsmarknaden och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Stockholm den 23 januari 1934.

ElieL Löfgren.
